

циальных и общеобразовательных дисциплин и их наполнения должны изменяться для более полного решения задач, стоящих в области образования специалистов по дизайну печатной продукции. Проанализирован ряд последних исследований и публикаций на темы проблем образования в аналогичных отраслях.

Ключевые слова: дизайн печатной продукции; образование; проблемы; совершенствование.

G. Brukhanova

TO THE PROBLEM OF IMPROVING THE EDUCATION OF DESIGN PROFESSIONALS PRINT PRODUCTION

The impact of increasing the number of schools on the quality of education in Ukrainian universities. Analyzed for the necessary components to ensure the necessary quality of education of future specialists in the design of printed materials. The profession of a designer has its specifics which makes it different from engineering and purely artistic professions because it incorporates material and spiritual aspects. Value of special and general education courses and content have changed to better solving problems that have emerged in the field of education specialists in the design of printed materials. In addition to purely engineering courses, it is important to focus on moulding an artistic personality of future designers by teaching art-related courses which cannot be done without specially equipped classrooms. Absence or lack of computer labs equipped with multimedia and graphics software often present a challenge in retaining and solidifying required skill sets when working with those programs as well as in students' timely completion of required practical assignments. Analysis of the most recent research papers and publications covering the beginning of addressing this problem indicate that identifying today's problems of education of various future professionals or competent specialists in post-secondary institutions is a topic of utmost scientific interest in recent years.

Training engineers in graphics must encompass a comprehensive educational program that offers a practical focus to allow for professional competitiveness in the world-standard employment market, effectiveness of their intellectual development, professional competence, creative potential, reflexion of individual activity, ability to self-develop on the basis of objective societal norms, nature, technology, and taking into consideration environmental and moral imperatives and awareness of harmonization of the objective world.

Keywords: improvement; design of printed products; discipline; research; education; problems.

Рецензенти

Сисоєва С. О. – д. пед. н., проф., чл.-коресп. НАПН України,
Коновалова О. В. – к. мистецтв., доц.

Стаття надійшла до редакції 25.07.2014

УДК 37.013.42

О. В. Наконечна

СТАН ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ПІДЛІТКАМИ

Автор обґрунтовує структуру готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, яка включає компоненти, критерії, показники та рівні. Більш детально зупиняється на критеріях (когнітивний, операційно-дієвий, творчий, мотиваційно-особистісний) та рівнях (базово-пошуковий, початково-наслідувальний, достатньо-конструктивний та професійно-творчий). А також аналізує результати діагностики реального стану готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками, яка була проведена на констатувальному етапі дослідження.

Ключові слова: готовність; компоненти; критерії; показники; рівні.

Вступ. Необхідно зазначити, що питання підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності досліджувались у різних аспектах, зокрема: теоретико-методологічні основи професійної підготовки соціальних педагогів у закладах вищої освіти (Л. Міщик); концептуальні підходи до підготовки соціальних педагогів (І. Зверева); професійна підготовка соціальних педагогів,

технології соціально-педагогічної роботи (А. Капська); професійна підготовка фахівців до соціально-педагогічної діяльності в умовах університетської освіти (С. Харченко).

Водночас, не зважаючи на те, що аналіз зарубіжної і вітчизняної літератури свідчить про те, що проблеми арт-терапії у роботі з підлітками досліджують багато вчених-теоретиків

та практиків: Д. Мерфі (арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками, які перенесли сексуальне насильство), М. Мауро (використання арт-терапії у формуванні ідентичності підлітка), Р. Сільвер та Д. Еллісон (самоідентифікація та оцінка образу «Я» в малюнках делінквентних підлітків), М. Розаль та Л. Турнер-Шиклер і Д. Юрт (арт-терапія з підлітками, які мають зайву вагу), а також а також О. Копитін, О. Свистовська, проблема формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії ще не стала об'єктом спеціального комплексного дослідження.

Таким чином, **мета статті** полягає в обґрунтуванні структури готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками та аналізі результатів її дослідження серед студентів спеціальності «Соціальна педагогіка».

Аналіз стану готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками. Необхідно зазначити, що важливим елементом організації та проведення дослідницько-експериментальної роботи є розроблення критеріїв та показників процесу формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі соціального педагога з підлітками, які дають змогу виявити рівень розвитку необхідних якостей у студентів контрольної та експериментальної груп.

Розглядаючи критерій як провідну сутнісну ознаку, яка повинна відображати закономірності процесу становлення особистості соціального педагога, пов'язані зі специфікою його професійної діяльності, нами було виділено когнітивний, операційно-дієвий, творчий та мотиваційно-особистісний критерій готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками (далі ГВАТ).

Зауважимо, що ГВАТ у майбутній професійній діяльності може бути розвинена за одним із чотирьох рівнів: початково-наслідувальний (відсутня більшість необхідних якостей, знань, умінь та бажання їх розвивати), базово-пошуковий (необхідні якості, знання, вміння виражені слабо, що може створювати проблеми з використання арт-терапії під час роботи з підлітками), достатньо-конструктивний (володіння якостями, знаннями, вміннями, але недостатньою мірою) та професійно-творчий (володіння визначеними якостями, знаннями, вміннями більшою мірою).

До констатувального експерименту було залучено студентів, які на момент опитування закінчували 2 курс спеціальності «Соціальна педагогіка» ОКР «бакалавр». Загальна кількість опитаних становить 346 студентів. Для збору експериментального матеріалу ми обрали метод експертної оцінки, який проводився нами на основі адаптованої методики, розробленої науковою школою мотиваційного програмно-цільового управління (МПЦУ) під керів-

ництвом професора І. К. Шалаєва (Санжаєва Р. Д., 1997). Дана методика дає можливість визначити рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за когнітивним, операційно-дієвим та мотиваційно-особистісним критерієм. Методика містить блоки питань по 10 тверджень, за якими студент оцінює свої якості за десятибальною шкалою – по кожному з показників визначається середній показник. З метою визначення об'єктивного значення рівня готовності до уваги беруться результати по кожній групі експертів: 1-й експерт сам атестований – А; 2-й експерт з числа викладачів – В; 3-й експерт визначається закладом, в якому майбутній соціальний педагог проходив практику.

Отже, досліджуючи рівень готовності студентів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за когнітивним критерієм, ми з'ясували сформованість: знань основ теорії соціальної педагогіки; володіння системою знань про особливості використання арт-терапії в соціальній сфері; знань з вікової та педагогічної психології; володіння системою знань про роль символіки кольору, форм та ліній в арт-терапевтичній діяльності; знання проблем, з якими стикаються підлітки; знань міжнародних та державних нормативно-правових документів, якими має керуватися соціальний педагог у роботі з підлітками; знань арт-терапевтичних методик діагностичного, терапевтичного характеру; знань видів арт-терапії, які використовує соціальний педагог у роботі з підлітками; знань форм арт-терапевтичної діяльності соціального педагога у роботі з підлітками; знань форм групової арт-терапії у роботі з підлітками.

В ході дослідження 1-й експерт (А), відповідаючи на вищезазначені питання, використовував метод самоаналізу. Наступний експерт – керівник практики, даючи відповіді на ті ж самі питання, керувався результатами власних спостережень за студентом в процесі практики. І останній експерт з числа викладачів – використовував різні методи оцінки знань студентів: тестування, контрольні роботи, колоквиуми, аналіз документів (журнали академічних груп, залікові книжки студентів), словникові диктанти. Варто зауважити, що оцінювання знань студентів за будь-яким видом роботи: тести, колоквиуми – здійснювалося в межах від одного до десяти балів. Таким чином, отримані студентом бали по кожному показнику, викладач заносив до загальної таблиці експертної оцінки.

Аналіз оцінювання знань студентів за показниками когнітивного критерію показав, що рівень загально професійних знань вищий за специфічно професійні знання. Проте ми вважаємо, що такий рівень загально професійних знань є сприятливим підґрунтям для подальшого опанування специфічно професійними знаннями з особливостей використання арт-терапії. Отже, після визначення

об'єктивного значення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками по когнітивному критерію, ми виявили рівень ГВАТ за даним критерієм. Результати подаємо у вигляді гістограми:

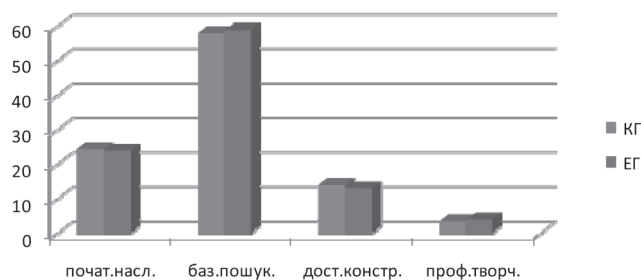

Рис. 1. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за когнітивним критерієм

Таким чином, ми бачимо, що більшість студентів як контрольної, так і експериментальної групи мають базово-пошуковий та початково-наслідувальний рівні ГВАТ за когнітивним критерієм.

Досліджуючи рівень готовності студентів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за операційно-дієвим критерієм, ми з'ясували наявність: вмінь використовувати діагностичний потенціал арт-терапії в роботі з підлітками; вмінь використовувати терапевтичний потенціал арт-терапії в роботі з підлітками; вмінь налагоджувати контакт з підлітками, використовуючи засоби арт-терапії; вмінь організовувати індивідуальну та групову арт-терапевтичну роботу з підлітками; вмінь передбачати результати арт-терапевтичної діяльності, реагувати на зміни в поведінці підлітків, корегувати соціально-педагогічний вплив в процесі арт-терапії; вмінь використовувати профілактичний потенціал арт-терапії в роботі з підлітками; вмінь скласти модель арт-терапевтичної сесії; вміння скласти план роботи різних форм групової арт-терапії з підлітками; вмінь використовувати арт-терапію з метою активізації власного ресурсного потенціалу; вмінь модернізувати вже існуючі арт-терапевтичні методики відповідно до цілей своєї роботи.

В процесі опитування 1-й експерт (А), даючи відповіді на вищезазначені показники операційно-дієвого критерію, використовував метод самоаналізу. Наступні два експерти – керівник практики та експерт з числа викладачів, відповідаючи на ті ж самі питання, керувалися результатами власних спостережень за студентом в процесі практики та навчально-виховному процесі відповідно. Таким чином, після визначення об'єктивного значення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за операційно-дієвим критерієм, ми виявили наступне:

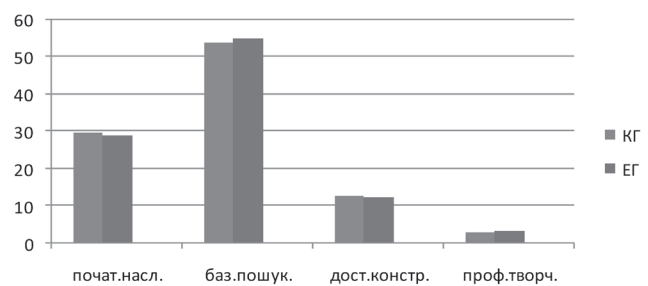

Рис. 2. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за операційно-дієвим критерієм

Таким чином, ми бачимо, що більшість студентів як контрольної, так і експериментальної групи мають базово-пошуковий та початково-наслідувальний рівні ГВАТ за операційно-дієвим критерієм.

Досліджуючи рівень готовності студентів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за мотиваційно-особистісним критерієм, ми з'ясували наступні його показники: прагнення до співпраці та допомоги; перевага суспільних інтересів над особистими; потреба налагодження ділового спілкування; бажання проявити власні здібності, уміння у процесі арт-терапевтичної діяльності з підлітками; усвідомлення перспектив професійного самоствердження і зростання через розкриття власного творчого потенціалу в процесі арт-терапевтичної діяльності; усвідомлення актуальності і важливості в сучасних умовах використання арт-терапії в роботі з підлітками; потреба оволодіння знаннями, уміннями та навичками, що дозволять ефективно використовувати арт-терапію у професійній діяльності, зокрема у роботі з підлітками; визнання необхідності формування готовності студентів до використання арт-терапії у роботі з підлітками; розвиненість професійних особистісних якостей майбутнього спеціаліста, необхідних для успішного оволодіння арт-терапією (здатність до емпатії, гнучкість мислення та потреба в пізнавальній діяльності); розвиненість рефлексивних особистісних якостей, які характеризують ставлення майбутнього фахівця до себе (позитивне самовідношення, самоусвідомлення та бажання самоактуалізуватися).

В процесі експертної оцінки 1-й експерт (А), відповідаючи на вищезазначені питання, окрім двох останніх, використовував метод самоаналізу. Аби діагностувати розвиненість у студентів особистісних професійних та рефлексивних якостей, ми запропонували їм дві методики: «Здатність педагога до емпатія» та авторську методику доктора психологічних наук, О. В Каропова професора Ярославського державного університету імені П. Г. Демідова (Росія) для визначення рівня розвитку рефлексивності.

Таким чином, ми отримали оцінки першого експерту (А) по кожному показнику мотиваційно-

особистісного критерію. Наступні два експерти: керівник практики (С) та експерт з числа викладачів (В), даючи відповіді на ті ж самі питання, керувалися результатами власних спостережень за студентом в умовах навчально-виховного процесу. Після цього ми визначали об'єктивне значення рівня готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за мотиваційно-особистісним критерієм. Аналіз результатів даного дослідження представимо у вигляді гістограми:

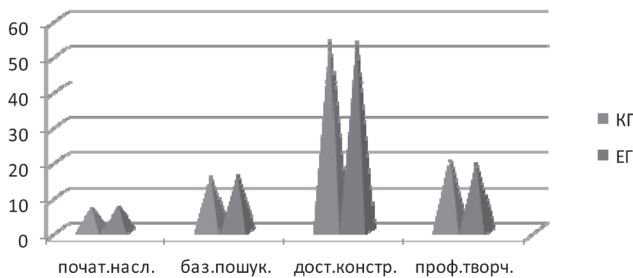

Рис. 3. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за мотиваційно-особистісним критерієм

Таким чином, ми бачимо, що більшість студентів як контрольної, так і експериментальної групи мають достатньо-конструктивний та базово-пошуковий рівень ГВАТ за мотиваційно-особистісним критерієм.

Досліджуючи рівень готовності студентів до використання арт-терапії в роботі з підлітками за творчим критерієм ми запропонували студентам авторський опитувальник «Творчий потенціал студентів». Даний опитувальник розроблений на основі ряду діагностичних методик: діагностика особистісної креативності (Є. Є. Тунік), діагностика соціальної креативності (Є. Є. Тунік), самооцінка творчого потенціалу особистості (Н. П. Фетіскін), опитувальник креативності Джонсона. Проаналізувавши ряд зазначених методик, ми виокремили наступні показники творчого критерію, які найбільше відповідають задачам нашого дослідження: соціальну зрілість, активність, відповідальність; схильність до ризику; наполегливість у досягненні мети; допитливість; складність; уяву; здатність до генерування великої кількості ідей; творче ставлення до професії; оригінальність; інтуїцію.

Література

1. **Вайнола Р. Х.** Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін : навч. посіб. / Р. Х. Вайнола, С. О. Сисоева. – К. : Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2010. – 152 с.
2. **Голован В. П.** Аксіопсихологічний потенціал гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Голован Василь Павлович; Прикарпатський національний ун-т ім. Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2006. – 234 с.
3. **Санжаєва Р. Д.** Психологические механизмы формирования готовности человека к деятельности: дис. ... доктора психол. наук : 19.00.01 / Р. Д. Санжаева. – Новосибирск, 1997. – 486 с.

References

1. **Vaynola, R. Kh.** (2010). Methods of teaching social and pedagogical subjects. Kyiv : Kyiv's'kyu universytet im. Borysa Hrinchenka (in Ukrainian).

Отримані результати зобразимо у вигляді гістограми:

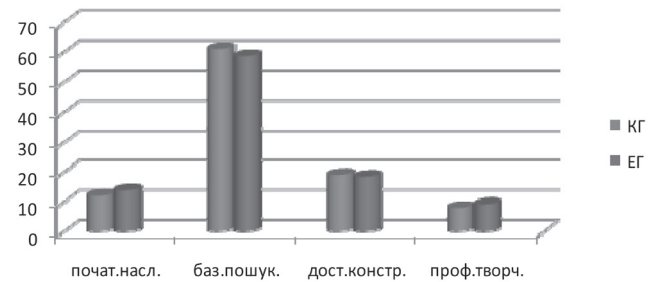

Рис. 4. Порівняння результатів діагностики рівнів ГВАТ КГ та ЕГ за творчим критерієм

Таким чином, ми бачимо, що більшість студентів як контрольної, так і експериментальної групи мають базово-пошуковий рівень ГВАТ за творчим критерієм.

Отже, за результатами констатувального експерименту виявлено, що основна маса студентів контрольної та експериментальної груп за когнітивним, операційно-дієвим та творчим компонентами мають високі кількісні показники початково-наслідувального та базово-пошукового рівнів, тобто необхідні якості, знання та вміння для використання арт-терапії в роботі з підлітками виражені слабо. Разом з тим майбутні соціальні педагоги мають доволі високі показники мотиваційно-особистісного критерію.

Підводячи підсумки проведеного дослідження, ми визначили особливості процесу формування ГВАТ у роботі соціального педагога з підлітками, які полягають у здійсненні цілеспрямованого впливу на: формування теоретичних знань майбутніх соціальних педагогів щодо арт-терапії як інноваційної соціально-педагогічної технології; розвиток умінь планування арт-терапевтичної діяльності, використання діагностичного, профілактичного та корекційного потенціалу арт-терапії; розвиток творчих якостей для ефективного вирішення нестандартних ситуацій у роботі з підлітками.

Висновки. Отже, здійснення цілеспрямованого впливу на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до використання арт-терапії у роботі з підлітками, вимагає виокремлення педагогічних умов та розробки моделі підготовки. Це і стане темою нашого наступного дослідження.

2. **Holovan, V. P.** (2006). Axiological potential humanization training social workers. PhD thesis. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).

3. **Sanzhayaeva, R. D.** (1997). Psychological mechanisms of a person's readiness to activities. Doctor's thesis. Novosybyrsk (in Russian).

О. В. Наконечная

СОСТОЯНИЕ ГОТОВНОСТИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕДАГОГОВ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ АРТ-ТЕРАПИИ В РАБОТЕ С ПОДРОСТКАМИ

Автор обосновывает структуру готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками, которая включает компоненты, критерии, показатели и уровни. Более подробно останавливается на критериях (когнитивный, операционно-действенный, творческий, мотивационно-личностный) и уровнях (базово-поисковый, начально-подражательный, достаточно-конструктивный и профессионально-творческий). А также анализирует результаты диагностики реального состояния готовности будущих социальных педагогов к использованию арт-терапии в работе с подростками, которая была проведена на констативальном этапе исследования.

Ключевые слова: готовность; компоненты; критерии; показатели; уровни.

O. V. Nakonechna

STATE OF PREPAREDNESS FOR FUTURE SOCIAL WORKERS FOR ART TREATMENT IN WORKING WITH ADOLESCENTS

This article deals with structure of future social workers to use art therapy in working with adolescents, which includes components, criteria, indicators and levels. Cognitive, operational and efficient, creative, motivational and personal criterias and ten indicators for each of them are defines. The levels of future social workers' readiness to use art therapy in working with adolescents, including baseline isolates and research, initial imitative enough, constructive and professional creativity are gavin in the article. The basis of allocation these levels assigned two characteristics: quantitative and qualitative (content). Quantitative characterization reflects the level of mastering the art therapy. While the qualitative characteristics reflecting mastery of nature art therapy.

The analysis of the diagnostic results of real state future social workers to use art therapy in working with adolescents, which was held on ascertaining phase of the study. The author describes the methodology and questionnaires that were selected for the determination of future social workers to use art therapy in working with adolescents in each of the identified criteria. Including the author's questionnaire and «creative potential of students». Also the article is devoted to the results of this study, which showed that the majority of students in control and experimental groups on the cognitive, operational and effective and creative components have high quantitative initial imitative and basic - level search that is required qualities, knowledge and skills to the use of art therapy in working with adolescents are mild.

The author defines future prospects of research – teaching separation conditions and develop a model of training future social workers for the use of art therapy in working with adolescents.

Keywords: components; criteria; diagnostics; levels; performance; readiness; structure of future social workers to use art therapy in working with adolescents.

Рецензенти

Міщик Л. І. – д. пед. н., проф.,

Тюльпа Т. М. – к. пед. н., доц.

Стаття надійшла до редакції 03.09.2014